

*Profesorowi
Czesławowi Madajczykowi
w siedemdziesięciopięciolecie
urodzin*

współpracownicy,
przyjaciele,
koledzy i uczniowie

Wybitny badacz dziejów XX stulecia

Członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, profesor doktor Czesław Madajczyk kończy 75 lat. Jako badacz i człowiek kończy je w znakomitej formie. Należy bowiem do tej grupy uczonych polskich — nie tak zresztą licznej — która bez względu na czasy, okoliczności i wiek własny zawsze wyróżniała się i wyróżnia zadziwiającą wręcz aktywnością intelektualną. Że tak właśnie jest, niech zaświadczy to, iż Jubileusz Madajczyka zbiega się z ukończeniem przez Niego istotnego dzieła traktującego o losach i postawach intelektualistów Europy wobec wyzwań i wyborów, przed jakimi stawać musieli w XX stuleciu. Będzie to najpewniej dzieło tej miary, co dwa Jego poprzednie wielkie przedsięwzięcia. Mam na myśli wydaną w 1970 r. dwutomową *Politykę Trzeciej Rzeszy w okupowanej Polsce* i również dwutomowy, wydany w latach 1983–1984, *Faszyzm i okupacje 1938–1945. Wykonywanie okupacji przez państwa Osi w Europie*. Dzięki obu syntezom otrzymaliśmy obraz najstraszliwszego w dziejach systemu okupacyjnego. Są dziełem jednego tylko badacza. Mogły powstać dzięki niebywałej pracowitości, wnikliwości i rzetelności badawczej. Nikt przed nim i po nim nie mógł — i nadal nie może — pochwalić się podobnymi osiągnięciami, choć przecież problematyką faszyzmu i nazizmu zajmowało się tylu. Bibliografia prac Madajczyka jest imponująca. Z niej też wnioskować można o różnorodności zainteresowań Jubilata. Obok faszyzmu, systemów okupacyjnych w latach II wojny światowej, kultury tamtych czasów, powstania warszawskiego (pod jego to przecież naukową redakcją wyszła w 1974 czterotomowa edycja źródeł i relacji obejmująca losy ludności cywilnej w dniach walki powstańczej w stolicy), ruchu oporu w Europie — historyk badał wiele jeszcze innych problemów szczegółowych. Nie stronił też od prób porównawczych, że wspomnę tylko Jego ważne teksty poświęcone analizie podobieństw i różnic przyczyn, przebiegu i następstw dwóch wojen światowych.

Ale Madajczyk był i jest nie tylko wybitnym badaczem dziejów XX wieku. W Polsce — i daleko poza jej granicami — w środowisku historycznym znane są Jego liczne inicjatywy naukowe, z których następnie zrodziło się wiele ważnych konferencji międzynarodowych i przedsięwzięć edytorskich. Nie przypadkiem więc przed wieloma laty został członkiem rady naukowej Institut für Europäische Geschichte w Moguncji, że tak wybitną rolę odgrywał i odgrywa nadal w Międzynarodowym Komitecie Historii II Wojny Światowej, którego przez wiele lat jest wiceprzewodniczącym.

Jako badacz i człowiek kształtował się w czasach trudnych. Urodzony 27 maja 1921 w Jarocinie, tam też w 1939 uzyskał świadectwo dojrzałości w Liceum Humanistycznym im. Tadeusza Kościuszki. Studia wyższe mógł jednak rozpocząć dopiero po wojnie, i to na wydziale prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Później studiował na

Uniwersytecie Wrocławskim, a do zainteresowań prawniczych doszły socjologiczne i na koniec — już w Warszawie — historyczne. Fascynacje nowymi metodologiami i prądami umysłowymi nigdy nie sprowadziły go na manowce doktrynerstwa, nie wspominając już o dworactwie, które stało się przecież udziałem wielu.

Pierwsze swoje prace Madajczyk zaczął drukować w połowie lat pięćdziesiątych. Wtedy jeszcze szukał własnej drogi. Szybko ją jednak odnalazł i kroczy pewnie do dziś. Tworzył i tworzy nie tylko dzieła własne. Wychował cały zastęp znanych już dziś historyków. Przez wiele lat kierował Instytutem Historii PAN w Warszawie, a jeszcze dłużej — Pracownią II wojny światowej tejże placówki naukowej. Stworzył i prowadzi nadal jako redaktor naczelny kwartalnik „Dzieje Najnowsze” — forum wypowiedzi wszystkich generacji badaczy — dziejów XX stulecia.

Kiedy w 1981 obchodziliśmy sześćdziesięciolecie naszego Profesora, inny znany historyk — Czesław Łuczak — napisał: „W osobie prof. Czesława Madajczyka ściśle harmonizują ze sobą wybitne zdolności, mrówcza pracowitość, postawa humanisty, rozległe horyzonty zainteresowań, zalety nowoczesnego, tak często pożądanego menadżera nauki — przymioty, które przysparzają mu powszechnego szacunku oraz wprawiają w podziw nie tylko najbliższych przyjaciół i kolegów”. Nic dodać, nic ująć. Ad multos annos!

Eugeniusz Duraczyński

THE OUTSTANDING INVESTIGATOR OF THE HISTORY OF THE 20th CENTURY

The full member of the Polish Academy of Sciences, professor Czesław Madajczyk, Ph.D., is getting on for seventy five. In spite of his age he is at his best both as a man and a researcher. He belongs to those Polish scholars — not so numerous, as a matter of fact — that independent from the time, circumstances and their own age have always distinguished themselves because of their unusual intellectual activity. As a prove can be taken the fact that jubilee of prof. Madajczyk coincides with the finishing of a very important work by him dealing with the vicissitudes of the intellectuals of the world and their attitudes towards the challenges and dilemmas they have been facing during the 20th century. It will be for sure a work of great calibre similar to his two earlier undertakings. I mean here „Polityka Trzeciej Rzeszy w okupowanej Polsce” (The politics of the Third Reich in the occupied Poland) — a two — volumes work edited in 1970, and „Faszyzm i okupacje 1938-1945. Wykonywanie okupacji przez państwa Osi w Europie”. (The Fascism and the Occupations 1938-1945. The realisation of the occupation by the Axis states in Europe), also 2 volumes edited in 1983-1984. Owing to these two syntheses we have received the picture of the most cruel occupation system in history. And they were prepared by one scholar only. This could be done because of unusual assiduity, clear-sightedness and honesty in his research work. Nobody before him and nobody after could have boast such results, although so many scholars have dealt with the problems of Fascism and Nazism. The bibliography of works by prof. Madajczyk is really impressive. It can also give an idea of how rich are the interests of the celebrator of the jubilee. Apart from the Fascism, occupation systems of the 2nd World War, the culture of that time, the Warsaw Insurrection of 1944 (he was the main scientific editor

of a four-volumes edition of sources and relations dealing with the lots of the civil population of Warsaw during the insurrection), the resistance movement in Europa — the historian studied many detailed problems as well. He has not avoided comparative attempts, just to mention his important texts having as a subject the analysis of the similarities and differences of the causes, the rum and the results of the two world wars.

But prof. Madajczyk has not only been the outstanding investigator of the 20th cent history. He is well known among historians in Poland and far beyond its frontiers because of numerous activities that resulted in the organisation of many important scientific conferences and in many editorial works. It is not by chance that many years ago he has been elected the member of the scientific council of the Institut für Europäische Geschichte in Meinz, where he has played a significant role, he has also been vice-president of the international committee *The History of the 2nd World War*.

As a researcher and as a man he has been shaped in a difficult time. Born on 27th May 1921 in Jarocin, he obtained his secondary school certificate at Tadeusz Kościuszko Humanistic Secondary School in 1939. It was however only after the war that he could begin his studies and it was at the Faculty of Law at the University of Poznań. Later on he studied at the University of Wrocław, adding to his earlier interest in law sociology and finally — already in Warsaw — history. The fascination with the new methodologies and new intellectual movements has never led him astray, towards doctrinarism, not to speak about courtiness that became the lot of so many.

Prof. Madajczyk has started to publish his first works in the mid fifties. He was still looking for his own way at that time. He has found it quite soon and has been following it with assurance. He has been creating not only his own works. He has educated quite a number of well known historians. For many years he administered the Institute of History of the Polish Academy of Sciences and still longer he was a head of the Section of the 2nd World War in this institute. He has created and has been leading as the editor-in-chef the quarterly „Dzieje Najnowsze” (The Newest History) — a forum of opinion of all the generations of the investigators in the 20 th cent. history.

When, in 1981, we celebrated the 60 th anniversary of our professor, another well known historian, Czesław Łuczak wrote: „In the person of prof. Czesław Madajczyk there stay in harmony outstanding talents, unremitting assiduity, humanistic attitude, wide interests, qualities of a modern, so much welcome research manager — all the qualities bringing him public respect and admiration not only of the nearest friends”. Just right. Ad multos annos!